

Суғурта хизматлари бозорини ривожлантириш йўллари

М.С.Хамроев, Очилова Д Гаппоров С

Суғурта хизматларининг ривожлантириб борилиши мамлакат ЯИМнинг ўсишига хизмат қилади. Чунки ушбу хизмат турлари орқали юридик ва жисмоний шахслар фаолиятларидаги турли қутилмаган йўқотишларнинг молиявий таъминоти яратилади. Шу орқали суғурта хизматлари юридик ва жисмоний шахсларнинг кенгайтирилган ишлаб чиқариш жараёнидаги қиймат яратиш муносабатларининг бардавомлигини молиявий қўллаб-қувватлашга бевосита хизмат қилади.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 7 февралдаги фармони билан 2017-2021 йилларда Ўзбекистон Республикасини ривожлантиришнинг Ҳаракатлар стратегияси бўйича бешта устувор йўналиш қабул қилинди. Ушбу ҳужжат аслида жамиятнинг барча жабҳаларида тизимли ислохотлар учун “йўл харитаси”га айланди. Бугунги кунда хизматлар ва хизматлар соҳаси халқ хўжалигининг муҳим тармоқларидан биридир. Давлат томонидан қўллаб-қувватлаш сиёсатини амалга ошириш, республикада хизмат кўрсатиш соҳасини ривожлантиришни рағбатлантириш ҳисобига ижобий натижаларга эришилди. Тан олиш керакки суғурта хизматларининг ЯИМдаги улуши ҳозирда сезиларли улушда эмас, лекин хизматлар соҳасининг ЯИМдаги улуши тобора ортиб бу ҳолат суғурта хизматларининг улушини ошиб боришига йўл очиб беради. Суғурта хизматлари миллий иқтисодиёт ривожланишига кўмаклашувчи, аҳолининг кенг қатламларини ижтимоий жиҳатдан қўллаб-қувватловчи муҳим молиявий восита бўлиб ҳисобланади. Суғурта турли кўринишдаги ҳавф-хатарларнинг юзага келтирган зарарланишларини қоплаб беришга кўмаклашувчи хизмат туридир.

Ҳозирги шароитда Ўзбекистон Республикасида суғурта хизматлари салоҳиятидан етарли даражада фойдаланилмапти. Ривожланган давлатларда юридик ва жисмоний шахслар ўз фаолиятларида учраши қутилаётган рискларнинг 90-95% ини суғурталайдилар, бизда эса бу кўрсаткич юқори эмас. Шу сабабли юридик ва жисмоний шахслар мулкани каттагина қисмида суғуртавий ҳимоя таъминланмаган. Буларнинг барчаси миллий суғурта хизматлари бозоридаги суғурта ташкилотларининг мижозларни жалб қилиш учун суғурта кўламининг мавжудлигидан ҳамда пул маблағларини жойлаштириш ва тўплаш мумкинлигидан далолат беради.

Миллий суғурта хизматлари бозорини ривожлантириш давлатнинг, аҳолининг ва хўжалик юритувчи субъектларнинг манфаатларни ҳимоя қилишнинг самарали механизми ва узоқ муддатли инвестицияларнинг ишончли манбаини шакллантириш сифатида суғурта ролини мустаҳкамлашга йўналтирилгандир. Республика бўйича 2017-2021 йилларда хизмат соҳаларини асосий турларини ривожлантиришнинг мақсадли параметрларига мувофиқ, 2019 йилда молиявий хизматлар таркибида суғурта хизматлари 2.2 мартага ўсиши белгиланган. 2019 йилга бориб, мамлакат ЯИМда хизматларнинг улушини 55% гача ошириш кўзда тутилган.

Ҳозирда Ўзбекистон Республикаси Президенти томонидан Ҳаракатлар стратегиясида миллий суғурта бозоримизни ривожлантириш ва келгусида суғурта компаниялар фаолиятини янада кенгайтириш бўйича қуйидаги чора-тадбирларни амалга ошириш лозимлиги белгилаб берилди:

- босқичма-босқич суғурталовчилар низом жамғармаларининг минимал миқдори талабини ошириб бориш белгиланди;
- ҳаётни суғурталаш тармоғини, шу жумладан ҳаёт суғуртасининг узоқ муддатли ва жамғариш турларини келгусида ривожлантириш мақсадида меъёрий-ҳуқуқий ҳужжатларга қўшимча ва ўзгартишлар киритиб бориш;
- суғурта ташкилотларининг суғурта, молиявий ва воситачилик фаолиятлари бўйича ҳужжатлар тақдим этилишининг ягона электрон тизимини шакллантириш;
- суғурта ташкилотлари раҳбари ва бош бухгалтерларига қўйиладиган малака талабларини кучайтириш;
- келгусида суғурта бозори инфратузилмасини янада ривожлантириш мақсадида суғурта бозори профессионал иштирокчилари: аджастерлар, сюрвейерлар, актуарийлар, ассистанс хизматини кўрсатувчилар фаолиятини кенгайтириш каби устувор чора-тадбирлар.

Суғурта хизматлари бозорини капиталлаштириш суғурталовчилар тўлов қобилиятини ва улар амалга оширадиган операцияларнинг молиявий барқарорлигини оширишни таъминлайди. Шу билан бирга, республика суғурта компаниялари капитал ҳажми бўйича чет эл суғурталовчиларидан анча орқадалиги ҳам миллий, ҳам халқаро суғурта бозорларида рақобат масалаларида муаммоларга олиб келади. Шу сабабли, республика суғурта компанияларини капиталлаштириш даражасини ошириш, халқаро меъёр ва стандартларга эришишгача давом этиши керак.

Миллий суғурта хизматлари бозорининг таркибий сиёсатидаги муаммо, ихтиёрий ва мажбурий суғурта турлари нисбатидаги оптималлаштириш бўлиб қолмоқда. Бозор муносабатлари шароитида мажбурий суғурта хизматлари улушининг ортиши табиийдир, чунки айнан шунинг ҳисобидан суғурта хизматлари бозорининг капиталлашуви жадаллашади. Миллий суғурта хизматлари бозорининг барқарорлиги, ишончилиги ва шаффофлигини таъминлаш учун суғурта фаолиятини тартибга солувчи қонунларни такомиллаштиришга ва ривожлантиришга қаратилган тадбирларни ишлаб чиқиш ва амалга ошириш зарур.

Жумладан, бизнинг фикримизча яқин келажакда мажбурий тиббий суғурта, қишлоқ хўжалигини суғурталаш, ташувчилар жавобгарлигини мажбурий суғурталаш тўғрисида, экологик суғурталаш тўғрисида, экспорт суғуртаси тўғрисида қонунлар қабул қилиниши мақсадга мувофиқ деб ҳисоблаймиз.

Жаҳон тажрибаси шуни тасдиқлайдики, ривожланган давлатларда суғурта мукофотларини йиғиш бўйича ҳаётни суғурталаш етакчи ўринни эгаллайди, чунки у ҳар бир фуқаронинг ҳаётига чуқур кириб борган. Шунинг учун ҳаётни суғурталаш тармоғини ривожлантиришга қаратилган меъёрий-ҳуқуқий ҳужжатларни такомиллаштириш зарур. Ҳаётни суғурталаш суғурта компанияларининг инвестиция имкониятларини оширади. Ҳаётни суғурталашнинг узоқ муддатли турлари орқали иқтисодиётга пул маблағлари жалб қилинади, шу билан бирга инвестицион институтлар тизимини ривожлантиришга имкон яратади.

Мамлакатда ҳаётни суғурталаш бозорини ривожлантиришдан янада манфаатдор бўлган субъект сифатида қуйидаги сабаблар бўйича давлат ҳам майдонга чиқади.

Биринчидан, умумдават муаммоларини ечишда маблағ излаб топиш муаммоси – биринчи даражали муҳим бўлган муаммодир. Ҳаётни суғурталаш узок муддатли кредит ресурсларининг манбаи ҳисобланган маблағларини жалб қилишга имкон беради.

Иккинчидан, ҳаётни суғурталаш ҳамда, пенсияга доир суғурта давлат тўловларига, жумладан, қарилик ва ногиронлик нафақаларига боғлиқ бўлмаган қўшимча даромадлар олишни таъминлайди. Шу орқали, давлат аҳолининг энг кам таъминланган қатламини ҳимоя қилишга имкон топади.

Учинчидан, ҳаётни суғурталашни ривожлантириш суғуртанинг муҳим тармоқларидан бири сифатида янги иш ўринларини ташкил этилишига олиб келади. Чунки, халқаро тажриба ва стандартларга асосланган суғурта фаолиятини ўсиб бораётган ривожланиш доирасига жавоб берадиган қонуний тартибга солиш асосларини такомиллаштириш бўйича қўшимча чора-тадбирларни ишлаб чиқиш зарур.

Шунинг учун, келажакдаги устувор йўналиш бўлиб, суғурта бозорининг мазкур иштирокчилари фаолиятини ҳар томонлама яхшилаш ва ривожлантириш ҳисобланади. Инфратузилма суғурта ҳимоясини янги сифат стандартлари ва суғурта хизматига бўлган янги талаблар билан бойитиш учун хизмат қилувчи институт сифатида ривожлантириш зарур. Бундан ташқари, қайд қилинган иштирокчилар суғурта хизмати сифатини яхшилашда ва уларни истеъмолчиларга кенгроқ етказишда муҳим рол ўйнайди.

Суғурта хизматлари бозорини жадал ривожлантириш, уни жаҳон суғурта хўжалигига уйғунлашувини таъминлаш, суғурта бозори иштирокчилари сони ва сифатини кенгайтириш, суғурта хизматлари бозори инфратузилмасининг ҳуқуқий асосларини такомиллаштириш заруриятини кўндаланг қилиб қўяди.

Жаҳон амалиётининг кўрсатишича, суғурта компаниялари даромадларининг асосий қисми инвестициялардан олинган даромадлар ташкил этади.

Иқтисодийни модернизациялаш шароитида республикада суғурта хизматлари бозорини ривожлантириш бўйича тадбирларни амалга ошириш суғурта хизматларини сотишдан олинган суғурта мукофотларини, суғурталовчиларни суғурта заҳираларини кўпайтиришга имкон беради, натижада ялпи ички маҳсулот таркибида суғурта хизматлари улуши янада ортади. Шунинг учун суғурта хизматлари бозори олдида турган муҳим вазифалар: мажбурий ва ихтиёрий суғурта хизматларининг самарали тизимини ташкил этиш; замонавий инфратузилмани шакллантириш; суғурта хизматлари сифатини ошириш; кадрлар салоҳиятини яхшилаш; суғурта хизматларининг ишончлигини, барқарорлигини ва шаффофлигини таъминлаш ушбу соҳани тараққий этишига шарт шароит яратиб беради.